

Соціально–психологічні особливості рівнів сформованості християнських релігійних настановлень студентської молоді

На основі емпіричного дослідження проаналізовано особливості рівнів сформованості соціально орієнтованих християнських релігійних настановлень студентської молоді. Визначено їхні якісні характеристики в контексті соціокультурних перетворень та перспективи подальших досліджень.

Ключові слова: християнські релігійні настановлення, совість, концепція свободи, конформізм, недовіра.

На основании эмпирического исследования проанализировано особенности уровней формирования социально ориентированных религиозных установок студенческой молодежи. Определено их качественные характеристики в контексте социокультурных трансформаций и перспективы последующих исследований.

Ключевые слова: христианские религиозные установки, совесть, концепция свободы, конформизм, недоверие.

Постановка проблеми. За сучасних умов суспільного життя, коли значно переважають такі принципи його регуляції, як право сили, диктат грошей і зневага до гідності людини, які є аморальними за своєю суттю, актуальності набуває проблема здатності сучасної людини, що живе в епоху споживацтва, до морального опору, який, насамперед, ґрунтується на совісті і реквізиті заборон, поставлених самому собі. І ці заборони походять зі сфери свободи, духовності. А домінування духовного начала – це потреба і готовність діяти за правдою, за совістю, за законом Божим. До того ж гармонізація та інтеграція внутрішнього світу людини, її якостей і властивостей виявляється в узгодженні та рівновазі між духовною спрямованістю особистості, цінностями та соціальною поведінкою. Особливої уваги в цьому контексті заслуговують світоглядні настановлення особистості, особливо християнські релігійні, які виступають одночасно і особистісними ціннісними позиціями.

Сучасними зарубіжними та українськими психологами здійснено чимало досліджень, в яких висвітлюються особливості релігійних атитюдів щодо Бога, різних життєвих проблем, ситуацій,

категорій людей, однак вони відзначаються зосередженістю на чомусь конкретному. Загального, комплексного вивчення християнських релігійних настановлень досі ще не було. Отже, дослідження соціально орієнтованих християнських релігійних настановлень, визначення рівня їх сформованості серед студентської молоді є актуальним, перспективним та потребує подальшого опрацювання.

Мета. Метою нашої роботи є дослідження рівнів сформованості християнських релігійних настановлень серед студентів.

Аналіз останніх публікацій. Як показує аналіз літературних джерел з психології, представниками західноєвропейської психологічної науки за останній період досліджувались різні типи настановлень (атитюдів), зокрема і релігійних. Однак вони мали конкретне спрямування: вплив на ставлення до невиліковно хворих, на формування різних типів відносин у суспільстві, на ставлення до батьків, атитюди захисні, сили, взаємин тощо (С.Бріклер, А. Іглі, Р.Петті, Дж.Коснік, Р.Фазіо, К.Вільямс) [6, с. 113-134].

На вирішальну роль релігійних цінностей для психосоціальної зрілості молоді вказали Д.Крок, М.Карватковська [6, с. 71-89; 7, с. 178-192]. З'ясуванню місця та ролі релігії в системі суспільних відносин і ціннісних орієнтацій особистості присвячені праці Е.Дулумана, Б.Лобовика, Д.Угриновича, О.Онищенко, Г.Лебединця; психологічним аспектам релігії – К.Платонова, І.Малахової, К.Кіндрата, В.Носовича [1, с. 37-45]. Так, О.В.Яремко в контексті дослідження соціально-психологічних особливостей релігійності студентів вивчала і зрілість релігійних настановлень (на основі “Шкали зрілості релігійних установок Р.Яворського”). Однак було виокремлено два рівні сформованості християнських релігійних настановлень, які оцінювались за кількістю часу, присвяченого релігійним практикам [5]. Дослідження А.А.Вовк було спрямоване на вивчення релігійності та ціннісних орієнтацій особистості. Автор, як і низка інших дослідників, з прикрістю відзначають, що в молодіжному, зокрема у студентському, середовищі втрачають значення моральні цінності, високі християнські ідеали. Натомість основним девізом життя стають поради, зроблені свого часу Н.Рокфеллером та Дж.Морганом [4; 7, с. 56-99]. Так, навіть партії різного ідеологічного спектру пропагують комфорт і споживання. Водночас, як зазначає О.Г.Івченко, на теренах України як залишок тоталітаризму продовжують панувати й авторитарні ціннісні орієнтації, які проявляються у соціальній пасивності, слухняності, екстерналь-

ності, визнанні зовнішнього авторитету, потребі у тому, хто б керував, диктував закони, цінності, правила поведінки [1, с. 23; 4].

Щодо релігійних ціннісних орієнтацій, то аналіз емпіричних досліджень показує, що кожен другий українець вважає себе релігійною людиною, а серед студентської молоді 87% визнали себе християнами (О.А.Ліщинська, О.В.Яремко, Л.В.Гридковець) [3; 5]. Соціологи також відмічають відновлення у світогляді студентів значущості християнської релігії: 38,8% студентської молоді вважають себе глибоко релігійними, а 32,5% – визнають, що Бог існує.

Отже, виокремлення ХРН та визначення рівня їх сформованості є не лише актуальним, а й виступає науковою новизною нашого дослідження.

Аналіз результатів емпіричного дослідження. Рівні сформованості християнських релігійних настановлень (ХРН) студентської молоді ми досліджували в межах психосемантичного підходу на основі опитування у формі анкетування, до якої було включено різні індикатори: для вивчення основних світоглядних ціннісних орієнтацій (позицій, настановлень), притаманних сучасній студентській молоді, особливо українській (правових, авторитарних, споживацьких та ХРН) і для вивчення соціальної відповідальності особистості. Зазначимо, що вибір індикаторів здійснювався за наступними методиками: “Шкала соціальної відповідальності К.К.Муздибаєва”, дослідження правової самосвідомості Г.Абраменкової; методика визначення тоталітарних настановлень Т.Адорно, а також використовувались індикатори, взяті із ЗМІ, котрі стосувались споживацьких ціннісних позицій. Надійність і валідність даних методик доведена.

Зазначимо, що рівень сформованості ХРН молоді ми вивчали в контексті дослідження проблеми християнських релігійних настановлень як чинника формування соціальної відповідальності особистості. В дослідженні взяли участь 214 респондентів віком 17 – 22 роки, які проживають і навчаються у різних містах України (Київ, Івано-Франківськ, Севастополь). ХРН ми досліджували на основі індикаторів, що входили до основної анкети, відібраних на основі експертного опитування. Слід вказати, що ми виокремлюємо позитивні й негативні соціально орієнтовані християнські релігійні настановлення. Якщо перші виступають як потреба і готовність жити й діяти згідно совісті, правди, Божих законів, то поєднання в собі індивідуального та соціального, є світоглядними настановленнями і ціннісними позиціями особистості. При тому вони можуть/мають сприйматись як внутрішні обмежувачі: не свободи, а псевдосвободи (вседозволеності). Мовляв: “Чиню так, бо по-іншому не можу і не хочу, бо це моя позиція (соціальна,

життєва)”. Натомість негативні ХРН (умовно ХРН) – це протилежні за сутністю ціннісні соціально орієнтовані позиції. В психології релігії, в теологічній науці вони розуміються як свідоме та добровільне переступлення заповідей, тобто гріх [8, с. 77]. Про “вчинок” такого роду говорять: “Вчинив не по-християнськи”. Тобто мова йде про невластиві християнські настановлення особистості.

Християнські ціннісні позиції (настановлення) були представлені в анкеті у вигляді тверджень з можливими наступними варіантами відповідей: згоден, важко сказати, не згоден та відповідними балами їх оцінювання: 1, 0, -1. За результатами методики за методом k-середніх по досліджуваних, робиться висновок про рівень сформованості позитивних і негативних ХРН (низького, середнього і високого, відповідно). Очевидно – це лише формально, кількісно. Адже якісно навіть один негативний вибір щодо позитивних ХРН означає свідомий вибір “не по-християнськи”, а вже в залежності від суті відповідного індикатора-твердження можна зробити більш конкретний висновок про рівень сформованості ХРН респондента. Не останню роль у підсумку відіграє міра дотримання релігійних практик, релігійне самовизначення респондентів тощо.

Отже, отримані емпіричні дані дозволяють стверджувати про досить високий, на перший погляд, рівень сформованості позитивних ХРН. Адже 211 респондентів характеризуються певним рівнем сформованості цих настановлень. Отже, це становить майже 100% досліджуваних (без трьох осіб). З них у 122 виявлено високий рівень сформованості ХРН, у 72 – середній і у 17 низький.

Водночас, за середнім показником у двох студентів виявлено низький рівень негативних настановлень (анти-, невластивих християнських) і в одного – середній рівень негативних настановлень. Ймовірно, що це дуже низький показник “негативу”. Крім того, як свідчать отримані дані, 69% студентів вважають себе релігійними, 15% вагаються і 16% стверджують, що вони не є релігійними.

З усього видно, що практично всі респонденти характеризуються сформованістю ХРН, хоча і різного рівня. Притому, навіть в атеїстів й тих, хто вагається, виявлено сформованість ХРН. Це доводить, що християнські ціннісні позиції (настановлення) притаманні людям незалежно від їхнього релігійного самовизначення, виступаючи природними загальнолюдськими цінностями, які інтеріоризуються людиною у процесі соціалізації, стаючи внутрішніми законами особистості [6, с. 23-51; 8, с. 43-78]. Стосовно ж українського суспільного середовища, то світоглядні християнські орієнтації є характеристиками нашого менталітету, і

справедливо стверджувати, що, по-перше, християнство історично було і залишається основною формою релігійного світогляду українців, а християнські цінності є одним з найважливіших морально-психологічних факторів формування й розвитку різних сфер суспільного та духовного життя; по-друге, в національному характері українців релігійність займає одну з найважливіших позицій, яку необхідно підтримувати як найголовнішу зі сфер духовного світу людини (А.М.Колодний, С.Б.Кримський, Н.А.Іордакі, О.Недавня, І.М.Петрова, С.Пролеєв, А.Слободян, І.В.Степаненко, Л.О.Филипович, А.М.Черній, В.А.Лакторський, Г.В.Платонов, А.Д.Косичев, В.Н.Шердаков, О.Липка, Г.Пирог, В.Доля, І.Мозговий, М.Бабій, Н.Дудар) [1].

За переконаннями дослідників К.Голзера, Х.Роттера, Й.Рацінгера, М.Хонескера, Дж. Х.Ньюмена, ХРН, сформовані на десяти Божих заповідях, стосуються підсвідомості людини. Вони походять з істини, безумовно присутньої в людині. Заперечуючи здатність до її пізнання, на бажаючи помічати присутню в собі правду, людина добровільно відводить погляд від того, чого не хоче бачити. При тому стверджує, що не здатна це пізнати [8, с. 125-141]. Тому навіть не вважаючи себе релігійною, людина знає правду – у вигляді так званого анамнезу її душевно-духовного виміру. Це спогад духа людини, який є основою істинної совісті. Водночас, як стверджує український філософ Є.Сверстюк, в умовах наступу на людину ринку спокус залишається лише один захист – совість і старий реквізит заборон, поставлених самому собі (саме це є сутністю морального опору особистості й суспільства). Ключовими у висловленій думці для нас, гадаємо, є словосполучення “заборони, поставлені самому собі”. Тобто ХРН мають бути не так зовні-впливаючими, детермінуючими, як внутрішніми ціннісними позиціями-заборами, поставленими самому собі. Отже, ХРН стосуються не лише світської духовності, але, насамперед, релігійної – відношення “людина-Бог” (Г.А.Аванесова, Л.П.Буєва, І.Н.Економцев, Л.Журавльова). І саме Дух є Джерелом натхнення для людини в її життєтворчості, в тому числі і у побудові відносин з іншими, зі світом на фундаменті любові [2].

Прикро констатувати, що попри високі кількісні показники рівня сформованості ХРН, в реальності все по-іншому. Варто вказати, що виокремлені нами позитивні ХРН відображають мінімальну основу християнського буття і моралі в межах духовного зросту особистості при тому, що максимумом виступають блаженства – геройські чесноти віри, надії, любові і терпеливості. І кожна людина у цих межах, між максимумом і мінімумом, може

вільно рухатися та вибирати собі найбільш пригоже й суб'єктивно можливе моральне вчення і практику [8, с. 35-57]. Притому, отримані дані засвідчують, що лише у семи респондентів виявлено високий рівень сформованості досліджуваних нами настановлень, тобто вони набрали 14 із можливих 14 балів. Отже, вони так би мовити, “справились з мінімумом” (принаймні, теоретично).

Інші респонденти, які набрали максимум 13 балів за рівнем сформованості позитивних ХРН, вибирали також варіанти відповідей “Н” і “В” стосовно інших ціннісних релігійних позицій, що представлялись відповідними індикаторами. Незгода із запропонованими твердженнями досить суттєво, на нашу думку, змінює рівень сформованості ХРН молоді. Слід також врахувати рівень статистичної значущості отриманих даних. Студенти різною мірою виявляли свою незгоду чи вагання стосовно християнських ціннісних позицій, але найбільше щодо таких ХРН: поміркованість, щедрість, розсудливість, істинність людської свободи (моральність), повага й пошана до тих, хто наділений владою, спрямованою людині й суспільству на добро, правдивість (правдиве свідчення словом, вчинком, життям), особистий приклад життя, чесність, справедливість, милосердя, безкорисливість, доброзичливість, чистота серця.

Так, 136 студентів не погоджуються або сумніваються щодо твердження: “Справжнє щастя – це свобода від багатства і пожадливості до нього. Доброзичливість та істинна покора – це шлях до щастя”. Тому, відповідно, це свідчить, що більшість респондентів вбачають джерело справжнього щастя у протилежному: у пожадливості, у залежності від багатства, скупості, нерозсудливості. А такі настановлення – негативні, “невластиві християнству”. Як стверджує О.Кащук, невластива любов, яку ще св. Августин назвав пожадливістю, нищить моральне життя окремої людини і цілого суспільства. Два види любові – любов до дочасних благ та любов до небесних благ – формують два різні типи людського суспільства. Це, звичайно, не означає, що бути багатим погано. Однак багатство не повинно бути самоціллю, але засобом для досягнення добра. Людина повинна володіти багатством, а не навпаки. Воно не є гарантом щастя, бо обмежене. Залежність, відповідно не є свободою, не проявляється творчістю. Феномен споживацтва налаштовує людей на те, щоб “мати”, а не “бути”. Перед кожною особистістю як суб'єктом стоїть завдання: “бути, а тоді діяти” (Р.Прокопів, П.Костюк, Л.Падовезе, М.Сомін, М.Хома). Отже, увиразнюється різниця між бажаним і реальним. Важливо, що сучасні соціально-психологічні дослідження доводять: в Україні люди різного віку, соціального статусу, професії, з різним рівнем

доходу у своїй фінансовій діяльності керуються мотивом “не бути бідним” (в індивідуальному плані) та “бути не біднішим за інших” (в міжособистісному й суспільному вимірі відносин) (В.В.Мяленко). Це разом з нашими даними свідчить про пожадливе, залежне прагнення до багатства за критерієм “мати”, без довгострокових життєвих перспектив. Тобто, це життя сьогоднішнім днем, задля власного задоволення [7, с. 44].

У підсумку отримуємо: студентська молодь в Україні характеризується втратою відчуття реальності життя, спотвореним розумінням щастя. Моральним добром вважає пожадливість до багатства, при тому, що стверджує свою релігійність і називає себе християнською. Це певним чином відмінусовує бали від показника рівня сформованості позитивних ХРН респондентів. Адже важливо, щоби молодь усвідомила, що не так важливе багатство, як ставлення до нього з позиції зрілої особистості: багатство відіграє дуже важливу роль у соціально-економічному житті суспільства як засіб забезпечення загального й індивідуального добра. Досить влучно з цього приводу висловився німецький мислитель М.Вебер: “Богу бажане раціональне і утилітарне застосування багатства на благо кожної окремої людини і суспільства в цілому, яке диктувалося б необхідністю і служило б практично корисній меті” [7, с. 177].

На другому місці за частотою й кількістю негативних відповідей знаходиться настановлення істинної людської свободи, концепції її моральності. Так, 89 респондентів (більше третини) не погоджуються з тим, що помилкова концепція людської свободи породжує вседозволеність звичаїв, справжня базується на моральному вихованні. З такої позиції впливає інша: усяке людське життя не має цінності, починаючи від моменту зародження аж до смерті (24 особи). Водночас, певною мірою зрушуються підвалини і родинного життя. Зокрема, деякі досліджувані не впевнені та й навіть переконані, що не люблять, не поважають, не шанують своїх батьків, не несуть перед ними й за них відповідальності. Тим самим вони виявляють свою ціннісну позицію, котра ґрунтується на концепції вседозволеності, на ствердженні людської аморальності. А людська свобода, зокрема, у розумінні студентської молоді, як засвідчують отримані дані, не передбачає пошани до батьків, до життя та здоров'я – тобто допустимість завданням будь-якої шкоди, вбивства, самогубства; не вважається обов'язком законний захист і самозахист; допустимість дій чи бездіяльності, що призводять до смерті – абортів, евтаназії, вживання наркотиків; необов'язковість збереження і продовження життя; зневага до цілісності людської особи (фізичної, психосоціальної тощо);

неважливість дій задля уникнення війни. Саме така позиція респондентів пояснює не лише сутність ставлення до багатства, але й до себе самих, всього життя, в тому числі і соціального. Важко не погодитись, що зрештою вседозволеність призводить до залежності, в кращому випадку. Метою молодого покоління є багатство, влада, слава – три найбільші спокуси, перед якими сучасна людина зі своїм багажем цінностей не встояла (М.Попович, П.Саух, А.Авксентьев, Ю.Терещенко, А.Чертков). Поняття “вседозволеність” не передбачає ніякої відповідальності. І аж ніяк не пов’язане з домінуванням духовного начала як готовності діяти за совістю, правдою, зрештою, за вищими Божими законами, які є моральним началом кожного зокрема, а людства загалом [8].

Інакше кажучи, свобода особистості в розумінні студентської молоді, базується на совісті ототожненої з поверховою свідомістю та зменшенням людини до її суб’єктивності. Вона не звільняє, а закріпачує сучасну людину (особливо молоду), робить залежною від пануючих поглядів, а далі знижує і рівень цих поглядів. Як вважають А.Лаун, К.Голзер, Л.Чухіна, хто прирівнює совість до поверхневого переконання, той ототожнює її з уявно-раціональною безпекою, що складається із самовиправдання, конформізму та інертності. Совість деградує до механізму самовиправдання, у той час, як їй належить робити людину прозорою, показуючи її справжню гідність і велич. Отож, зводити совість до суб’єктивної певності означає уникати правди [8, с. 211-217].

Психосоціальними особливостями сформованості ХРН студентської молоді, які, гадаємо, увиразнюють вищесказане, виступають наступні: неправдивість (64 особи); брехливість, несправедливість, скупість, користолюбство (58 осіб); бажання зла іншому, зловтішання, залежність від пристрастей, заздрості (38 осіб). В цьому переліку аж ніяк не знайдеться місця любові до ближнього, але ж логічно – це є віддзеркаленням і ставлення до себе. До того ж, у запереченні твердження, що “найбільш правдиве свідчення – це свідчення прикладом власного життя”, можна розгледіти закритість, недовіру, страх, що хтось може проникнути на “приватну територію” власної особистості, яка і так вже не власна (адже залежить від зовнішніх авторитетів споживацтва: вседозволеності і пожадливісті, насамперед). А відповідні вчинки, слова, особистий приклад життя виступають підтвердженням цього. Так, із запереченням тверджень про те, що “крадіжкою є навмисне затримування позиченого, знайденого, обманювання в торгівлі, невідповідно низька зарплатня, спекуляція, корупція, марнотратство” та “від заздрості народжується ненависть, обмова,

наклеп, радість з приводу нещастя ближнього і невдоволення з його щастя” респонденти самі виявляють свої морально-етичні та соціально-психологічні пріоритети.

Ще одне настановлення має місце серед студентської молоді. Воно стосується довіри й пошани до тих, хто наділений владою, спрямованою на добро людині й суспільству. Зокрема, на третьому місці після пожадливості і вседозволеності знаходиться недовіра та зневага до всіх тих, хто наділений владою, спрямованою на добро людині й суспільства. Можливо, тому, що молодь переконана: свої можливості та діяльність влада не спрямовує на благо людини й суспільства. Гадаємо, вагомим чинником серед інших, виступає і низький рівень довіри у нашому суспільстві загалом, що доведено соціально-психологічними дослідженнями [1]. Ґрунтуючись на вищезазначеному, можна припустити, що досліджувані не дуже-то й вірять у спрямованість діяльності влади на загальне благо. У нашій країні діє принцип подвійної моралі, який не викликає довіри і поваги серед студентів. Аксиомою став вислів: “Хто володіє владою і грішми, той володіє усім”. За таких обставин нам потрібна не так політична революція, як духовне преображення. Як вважає український дослідник М.Маринович, спершу “преобразитись” має “критична маса” ентузіастів, а тоді і все суспільство. Формула такого “духовного преображення” в умовах нинішньої України означає, зокрема, готовність жити чесно, правдиво, за совістю самим і привносити мир і лад (Божий лад) у суспільство, яке позбавлене єдності та надії.

Із 14 виділених позитивних ХРН 6, попри зазначене, зберігають статистичну значущість ($\alpha < 0,01$), таким чином формуючи своєрідний соціально-психологічний комплекс соціально орієнтованих позитивних ХРН, що показано на рисунку 1.

Отже, рисунок наочно демонструє, що респонденти з високим рівнем сформованості позитивних соціально орієнтованих ХРН характеризуються усвідомленням своєї причетності до суспільного життя, активної, творчої, відповідальної позиції у ньому. Для них важливим є життя в родині, яка є цінністю не лише для самих молодих людей, а й для цілого суспільства. Студенти також висловлюють готовність захищати права, свої і співгромадян у межах, встановлених законом, якщо державна влада перевищує свої вповноваження та пригноблює людей. Молоді люди виступають “проти” торгівлі та поневолення людей, виходячи з принципів моралі; “за” чесну інформацію, що служить добру, передану засобами масової інформації. Особливо важливо, що соціокультурна ідентичність “зміцнює їхню впевненість у життєвому виборі”. Притаманність на статистично значущому рівні цих ХРН характе-

ризує респондентів як людей, здатних до вибору в особистому й суспільному житті, відповідальних за цей вибір і його наслідки, які проявляються у соціокультурному просторі (полі) та залежать певною мірою від його впливу. Про останнє, зокрема, йде мова в дослідженні О.А.Ліщинської, яка вважає, що трансформація внутрішнього світу особистості відбувається під впливом соціокультурного поля (його норм і вимог), яке сприяє розвитку і реалізації людського потенціалу (або навпаки) [3].

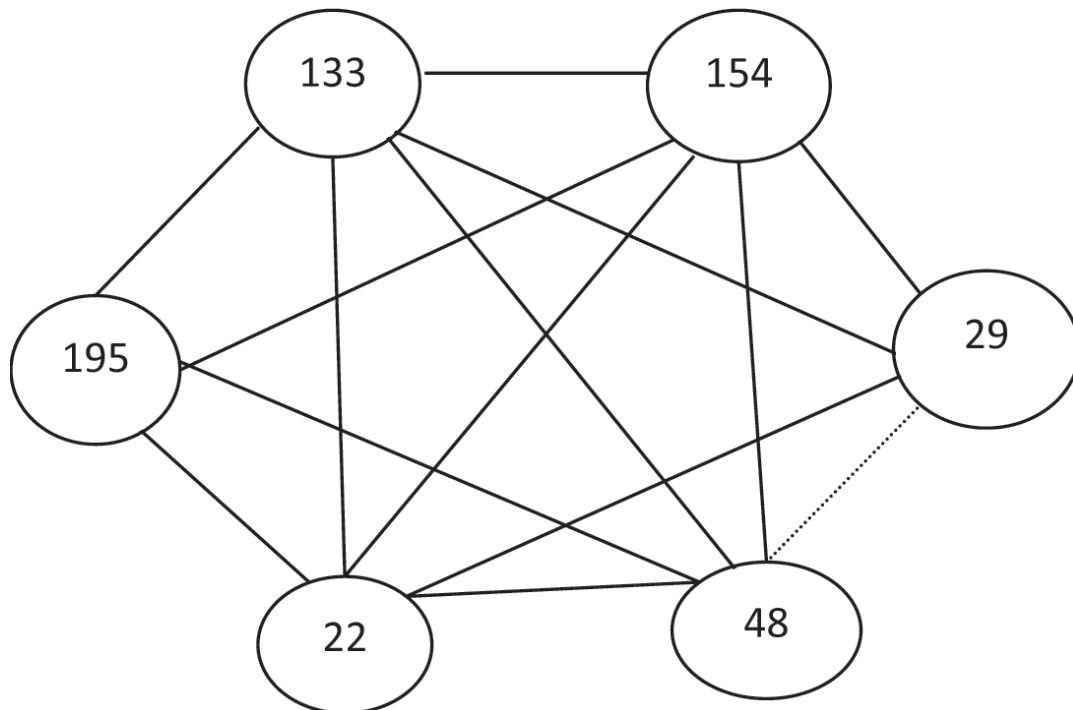

Рисунок 1. “Психосоціальний комплекс” соціально орієнтованих ХРН особистості

Вершини позначають: 13 – Життя в родині є вихованням до життя в суспільстві, а тому повинно бути середовищем солідарності і відповідальності; 15 – Як громадянин держави я маю право і обов’язок співпрацювати із владою для добра суспільства в дусі правди, справедливості і свободи та любити свою батьківщину; 19 – Якщо державна влада перевищує свої повноваження, пригноблює громадян, то вони, в тому числі і я, маю захищати свої права і права співгромадян в межах, встановлених законом; 29 – Торгівля та поневолення людей є порушенням гідності людини і суперечить моралі; 22 – Інформація, передана масовими засобами, повинна бути на службі правди і добра, а влада повинна захищати і підтримувати правдиву й слушну свободу інформації; 48 – Пошана до національних традицій та ідеалів зміцнює людину, дає їй упевненість у правильності її життєвого шляху.

Одинарною та пунктирною лініями позначені позитивні кореляційні зв’язки.

————— $\alpha < 0,01$

- - - - - $\alpha < 0,05$

Разом з тим, майже чверть досліджуваних (49 осіб) відмовляються від пошани до національних традицій та ідеалів або ж вагаються щодо їх цінності для себе. Можливо тому, кожен сьомий студент вважає, що життя в родині не є вихованням до життя в суспільстві, і не повинно бути середовищем солідарності й відповідальності. Серед молоді втрачається почуття єдності й наступності поколінь, потреба й здатність до справжньої соціокультурної ідентичності. Маємо підстави припускати, що визначений психосоціальний комплекс ХРН швидше відіграє подвійну роль: з однієї сторони – це зовнішній авторитет, значуще соціальне середовище, яке є джерелом та інстанцією відповідальності (у певному розумінні – “сумлінності”); з другої – “прикриттям”, суб’єктом відповідальності, вірніше, тим, на кого перекладається відповідальність (мовляв, не я такий, родинне середовище таке, суспільство, держава, традиції, віра тощо). О.А.Донченко пояснює таке соціально-психологічне явище як прояви різних дистресових архетипів (Пуер Етернус – синдром вічного хлопчика), архетип екстернальності соціетальної психіки тощо) [2]. Ми ж, у свою чергу, можемо на основі отриманих даних вести мову й про те, що трансформаційні процеси в нашому суспільстві, які переплелись особливим чином з різними викликами сучасності (епохою споживацтва й утилітаризму, в тому числі), які працюють проти людини, спричинили психосоціальну й духовну кризу особистості та суспільства в цілому.

Висновки. Отож, можемо говорити, що практично всі респонденти характеризуються певним рівнем сформованості позитивних соціально орієнтованих ХРН. Однак лише семеро характеризуються найвищим рівнем їхньої сформованості, виявивши таким чином істинне розуміння правди, яка ґрунтується на анамнезі душевно-духовного виміру особистості; усвідомлення основних мінімальних принципів та ціннісних позицій соціального життя християнина. Іншим, попри високі кількісні показники, притаманні дуже неоднозначні соціально-психологічні особливості сформованості ХРН, які виявляються у згоді або ваганні із/щодо негативними (-их) настановленнями (невластивими християнськими), а саме: із пожадливістю, залежністю від багатства, вседозволеністю, недовірою (зокрема до влади), неправдивістю, користолюбством, заздрістю. Тож, маємо підстави вести мову про тенденції до формування морально-етичного формалізму серед молоді зокрема, коли зміст уже не важливий. Совість як ядро моралі зводиться до суб’єктивної певності, тобто до уникнення правди і добра (як ядра совісті).

Водночас, позитивним явищем залишається, виявлений на рівні статистичної значущості $\alpha < 0,01$, “психосоціальний

комплекс” позитивних соціально орієнтованих ХРН особистості. Це доводить, що молодь цінує родинні зв’язки, шанує національні традиції та ідеали, готова до співпраці з владою, до захисту прав, своїх і співгромадян, до громадянської активності. Але результати підтверджують і те, що згадане соціокультурне середовище (поле) певною мірою пов’язане з виявленими явищами конформізму та екстернальності. Тому, на нашу думку, перспективним залишається подальше дослідження ХРН, зокрема, і як чинника формування соціальної відповідальності студентів.

Список використаних джерел

1. Боришевський М.Й. Дорога до себе. Від основ суб’єктивності до вершин духовності [Текст]: монографія / Мирослав Боришевський. – К.: Академвидав, 2010. – 416 с.
2. Донченко О.А. Феномен містичної співпричетності як психоінстинктивний чинник групового структурування / О.А.Донченко // Соціальна психологія. – 2009. – №4 (29). – С. 3 – 20.
3. Ліщинська О. А. Культурна психічна залежність особистості: передумови, чинники, механізми / О. А.Ліщинська. – К.: Легкоінк, 2008. – 266 с.
4. Шайгородський Ю. Ціннісні орієнтації в психологічній структурі особистості / Ю. Шайгородський // Соціальна психологія. – 2009. – № 4 (36). – С. 65 – 73.
5. Яремко О. Особистісні кореляти релігійності / О.Яремко // Соціальна психологія. – 2011. – № 5 (49). – С. 50 – 59.
6. Krok D. Religijność a jakość życia w perspektywie mediatorów psychologicznych. – Opole: Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, 2009.
7. Maigozata Karwatowska, Autorytety w opiniach młodzieży / Wydawca: UMCS, 2011, W. 1, 244 s.
8. Walesa Cz. Rozwój religijności człowieka. // S. Giaz (ред.). Podstawowe zagadnienia psychologii religii. – Kraków: Wydawnictwo WAM, 2006.

The peculiarities of levels of the formation of social oriented Christian religious directions (or teaching) of young people on the basis of empirical investigation was analyzed. Determined their qualitative characteristics in the context of social and cultural conversion and the prospect of further investigation.

Keywords: Christian religious directions (or teaching), conscience, conception of freedom, conformism, distrust.

Отримано: 24.02.2012 р.